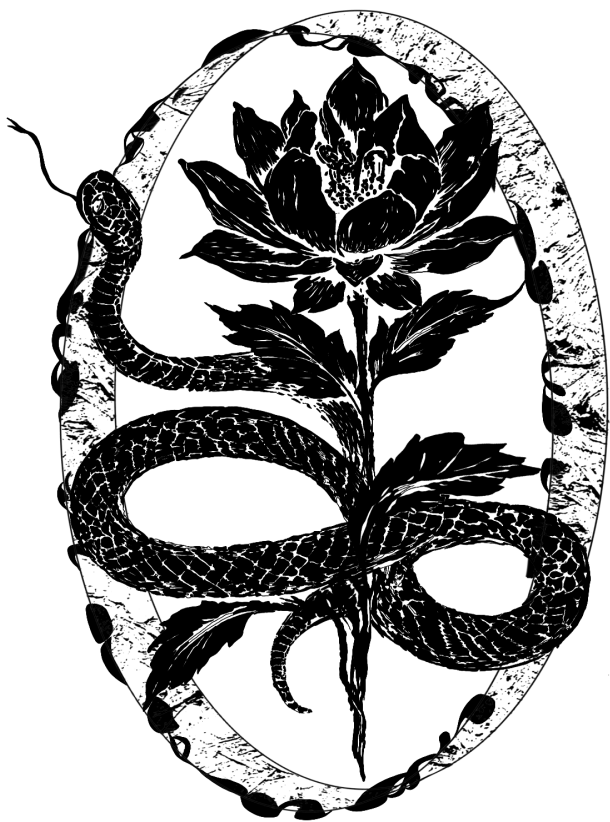

Частина перша
ПІЩАНА СЛЮЗА

Князівна

Найчарівніша історія, яка сталася з Христиною за все її дитинство, почалася просто й непомітно одного літа в місті, де вона народилась і прожила перші свої сім років.

Весною закінчився дитячий садочок — уже на осінь її чекала школа. Христина боялася школи. Треба буде ходити в незручному коричневому форменому платті з пришитим білим полотняним комірцем, носити навіщось поверх важкого плаття чорний фартух на тонких лямках, що злітають з плечей, а на свято — такий самий, тільки білий. Вона вже двічі сходила в школу з мамою, уявила, як учитиметься в оцьому класі на другому поверсі з косими партами, великими вікнами і смугастими шторами. І з великим портретом когось лисого над дошкою.

Той хтось із портрета був дуже важливим чоловіком у країні, в якій жила Христина. А жила вона в країні з назвою Радянський Союз — зараз такої вже не існує, а колись давно вся Україна була в цій сумній країні.

Там було сіро, жилося людям бідно, щоб купити хліба, доводилося стояти у довгих чергах.

У Радянському Союзі любили, щоб усе було однаковим. Дівчатка бігали в ситцевих строкатих платтячках однакового крою, а хлопчики були всі як один коротко пострижені.

Христинчин тато викладав в університеті — вчив студентів. І сварився на те, якими капосними ті студенти часом бувають; ставив їм якісь «заліки» в «залікові» — що то таке, Христина не дуже розуміла. Мама була медсестрою в лікарні.

Жили вони, як і багато інших людей у ті часи, в гуртожитку. У крихітній кімнатці було мало меблів. Біля вікна стояв диван, телевізор на тумбочці й дитяче ліжечко. Шафа відгороджувала закут біля дверей, за нею стояв стіл і одна кухонна шафка. То було місце, де снідали, обідали й вечеряли, але не готували — готували на спільній кухні, вона була одна на поверх, для всіх. Там товклися біля плитки завжди одна-дві пані, сусідки по гуртожитку. Щось кипіло, булькало, пахло. Під стелею на кухні сусідки натягували мотузки, на яких узимку розвішували випрані речі. Часом, поки мама щось готувала, Христя, закинувши голову, розглядала чужі труси то в смужечку, то в крапочку. Крім Христі, дітей її віку в гуртожитку не було. Але в дворі були «баракки», як їх називали — одноповерхові будинки з довжелезним коридором і тісними кімнатками по обидва його боки. Там жили діти, що ходили з нею в садок

і з якими Христя гралася цілими днями. Разом вони бабралися у купі зарослого травною піску, що залишився від будівництва гуртожитку, лазили по деревах, грали «в берка», в «суму і доданок», у «крокодила», «в фарби», у «п'ять назв» і ще в якісь ігри. Скакали через скакалку, стрибали в «класи», накреслені просто на землі перед бараками, штовхаючи ногою «битку», зроблену з двох капронових кришок, напханих глиною. Любили бігати далеко, що їм загалом заборонялося, — аж до овочевого магазину, який смердів постійно зіпсутою цибулею і гнилими овочами; заглядали у його вікна — там, на підвіконнях, видно було три кактуси різної форми.

А часом вони бігали до свого дитячого садка — зачиненого на літо. Зазирали через паркан у двір, де на автомобільних шинах, поставлених боком і рядочком укопаних в землю до половини, щоб по них стрибати, сиділи виховательки, засмагали на сонечку, підсмикнувши спідниці. Якщо серед них була улюблена «тітка Валя», вони їй кричали з-за паркану і махали руками. Вона була добра і ніколи не хапала за руки, тицяючи на необрізані нігті, не піднімала голову дитини пальцями під підборіддя «дивись на мене, чуєш, що я тобі кажу!», як робили інші виховательки.

Її чоловік, дивний пан із татуйованими руками, був фотографом і часто фотографував їх, усі

мали вдома великі портрети його роботи. Любив він фотографувати і Христю — як вона бавиться в лікаря, танцює у першій парі на Святі осені чи ріже дитячим ножичком пластмасовий бурячок. Одну з цих фотографій навіть надрукували в міській газеті під заголовком: «Щасливе дитинство радянських дітей». Бо в тій країні, де тоді жила Христя, дітям постійно повторювали, що в них — щасливе дитинство. І що таке дитинство подарував їм «дідусь Ленін» — той самий лисань, портрети якого висіли в кожному класі над дошками, в кожному садочку, і йому було потрібно за це дитинство дякувати. Ще казали, що він придумав електричну лампу. І дуже любив дітей. Христі подобалася картинка зі стіни в садочку. На ній діти несли букети до пам'ятника «дідусю Леніну». І діти, і квіти були такі гарні — аж сумно, що їх не водять до такого пам'ятника, бо в їхньому районі його нема, а центр міста далеко.

Одного дня, коли її привели додому з садка, вона гордо продекламувала слова, яких їх навчила вихователька: «Ленін — наш вождь і учитель!». Але вдома це нікому не сподобалось. Мати засміялася, а тато попросив більше таких дурниць не повторювати. Сказав, що це брехня, і не всьому, чого їх навчають, можна вірити. Насправді, сказав він, жити в їхній країні зараз страшно й бідно. Ленін ніяких ламп не придумував, бо лампу при-

думали задовго до нього; все кругом у цій країні тримається на брехні, а того, що прикрито цією брехнею, краще не бачити, бо воно дуже страшне — там кров, біль і крик, там смерті мільйонів замучених людей; і треба боротися проти цієї країни, боротися, щоб наша Україна стала незалежною. Шкода, що Христа того ще не розуміє.

Ще батько розповів про страшних дядьків, які називаються «кагебе»; вони слідкують на кожним і вишукують тих, хто бореться. Їхні шпигуни є всюди, навіть у них в садочку — слухають, про що говорять діти між собою, чи нема заборонених тем, заборонених слів, які діти чули від батьків випадково. А тоді ловлять людей і тягнуть кудись до темних будинків, звідки мало хто повертається. Тому треба слідкувати в садочку, що можна казати, а що — ні.

Тут мати перебила:

— Не забивай дитині голову! Ти таки колись договоришся!

І вона була права. Тато таки «договорився».

Одного дня він не повернувся з роботи. Мама тривожно чекала, потім кудись бігала, поверталася і плакала. Шукала монетки, щоб дзвонити комусь із телефона-автомата, що висів на овочевому магазині з кактусами у вікнах, знову кудись бігла. А Христа сиділа сама і слухала, як цокає старезний годинник, що висів на стіні. Годинник, приве-

зений «з хутора», де батько народився. Годинник її завжди лякав — він був із хитрим орнаментом, уже добряче погризеним шашелем, в орнаменті повторювалася змія в короні, що обвивала стебло великої квітки. Та змія їй часом снилася, і вона прокидалася з криком.

Того вечора батько так і не прийшов. Мама, мабуть, таки дізналася, де він, бо вже не плакала. Тільки так важко й боляче мовчала. Сердито сказала Христі їсти і спати, а сама не лягала. Христя зрозуміла, що тата забрали страшні люди «кагебе», і в ліжечку тихо плакала.

Коли ж нарешті заснула, сон був дивний. Ніби вона спускалася довго-довго кудись вниз і опинилась у великій залі, освітленій свічками, що стояли в нішах у стінах. Зала була дуже стара і повна різних звірів. Вовки, зайці, лисиці, лосі, козулі й вепри ходили повільно колами в світлі мерехтливих свічок, наче в якомусь танці. За звірами на невеликому підвищенні стояла жінка у старовинній сукні з широкими вишитими рукавами та з покривалом, притиснутим до голови золотим обручем, який повторював орнамент годинника — змія і квітка. Жінка була стара й поважна, в її обличчі Христя побачила щось дуже знайоме — от тільки що?

— Ми чекаємо тебе, — казала стара пані в золотому обручі. — Завтра поїдеш до нас...

Зміст

Князівна	5
Сторож і Царівна	34
Русалки.....	48
Старий поет і відьма	67
Пан Пепловський	85
Німецькі діти	103
Криївка	117
Чоловік у лісі	135
Скарб Сторожа.....	151
Хутір Бронки.....	160
Переворот.....	175
Брат	191
Чарівні камінці	207
Дід Сергій	224